

КОНФЕРЕНЦІЇ, СИМПОЗІУМИ, КОЛОКВІУМИ**Огляд
фахової зустрічі
з конституційно-правової тематики
«Судді Конституційного Суду України: *In memoriam*»**

У Конституційному Суді України (далі також — КСУ, Суд) 22 березня 2019 року відбулася фахова зустріч із конституційно-правової тематики «Судді Конституційного Суду України: *In memoriam*», у рамках якої було вшановано пам'ять суддів Конституційного Суду України, що пішли з життя. У заході, організованому КСУ, взяли участь судді Конституційного Суду України, судді Конституційного Суду України у відставці, працівники Секретаріату Суду, представники наукових юридичних установ, юридичних факультетів вищих навчальних закладів України.

Відкриваючи зустріч, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Голова Конституційного Суду України **Станіслав Шевчук** привітав присутніх та наголосив, що без пам'яті про минуле не може бути руху вперед. Він зазначив, що Конституційний Суд України пройшов нелегкий шлях становлення, мали місце і здобутки, і помилки, без яких не буває великих досягнень. Конституційний Суд України — це орган окремої юрисдикції, виняткове завдання якого — гарантувати верховенство Конституції України у правовій системі.

Сьогодні Суд працює в умовах реформування, оскільки конституційними змінами 2016 року йому було надано нові важливі повноваження, зокрема, запроваджено інститут конституційної скарги, який відкрив для людей доступ до КСУ. Також встановлено нові вимоги до судді Конституційного Суду України, запроваджено конкурсний відбір на ці посади, посилено гарантії незалежності і статус судді Конституційного Суду України. Нині Суд є охоронцем Конституції України і гарантом функціонування Української держави на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини.

Голова Суду відзначив, що за весь час існування Конституційного Суду України в ньому працювали десятки фахівців, і успіхи Суду, в тому числі й сьогоднішні, — результат їх спільної роботи. Усі діючі судді і працівники Суду з вдячністю і повагою згадують їх сьогодні та продовжують закладену ними традицію служіння народу України на ниві забезпечення верховенства Конституції України у всіх сферах суспільного і державного життя.

«Я волію, щоб мене запам'ятали завдяки тому, що я зробив для інших, а не тому, що інші зробили заради мене» — ці слова видатного політичного діяча, третього Президента США Т. Джефферсона можна повною мірою віднести до тих, хто присвятив своє життя становленню сучасної української державності та нелегкій справі забезпечення дієвого конституційного контролю в Україні.

С. Шевчук згадав суддів Конституційного Суду України, які пішли з життя. Це Леонід Петрович Юзьков, Павло Борисович Євграфов, Петро Федорович Мартиненко, Олександр Миколайович Мироненко, Олег Анатолійович Сергейчук, Станіслав Сергійович Яценко. Життєвий шлях кожного з них є зразком людської гідності, працелюбності, відповідальності, добропорядності, служіння великій благородній ідеї — утвердженню конституційних засад української державності.

Доповідач поділився спогадами про роботу з П. Мартиненком на посаді наукового консультанта з моменту заснування Суду у 1997 році. За словами С. Шевчука, праця з відомим юристом, талановитим вченим протягом майже чотирьох років сформувала його бачення як конституціоналіста, як спеціаліста і як людини, абсолютно переконаної в необхідності існування конституційної юрисдикції в нашій країні та її подальшого зміцнення. Він також поділився своїми спогадами та пам'ятними моментами з життя інших нині покійних суддів Конституційного Суду України.

Голова Суду повідомив, що 21 березня 2019 року за результатами громадських обговорень Хмельницькому університету управління та права присвоєно ім'я Леоніда Юзькова — одного з фундаторів українського державотворення. З його ім'ям пов'язана історія становлення конституційного судочинства як однієї з підвалин сучасної Української держави та дієвого механізму захисту людини, її прав і свобод.

Голова Асоціації суддів Конституційного Суду України, суддя КСУ у відставці **Іван Домбровський** розповів, що Асоціація, яка є одним із організаторів цього заходу, — це громадська організація, до складу якої входять 28 осіб: судді Конституційного Суду України, судді Конституційного Суду України у відставці, судді Конституційного Суду України на пенсії. Тобто це — суто фахова організація, метою якої є надання допомоги Конституційному Суду України, іншим органам державної влади у вирішенні певних проблем, надання висновків, рекомендацій за їхніми зверненнями тощо.

І. Домбровський зупинився на історії створення органу конституційного контролю країни, зокрема, відзначив початкове небажання влади створювати Конституційний Суд України, а потім намагання перетворити його на палату Верховного Суду України, тобто він був би структурним підрозділом. Але, на переконання доповідача, в державі ніхто не може стояти над єдиним органом конституційної юрисдикції. Рішення КСУ мають статус конституційної норми та є «найвищими». Захищати норми Конституції України — це святий обов'язок Конституційного Суду України.

Про життєві і творчі віхи біографії Л. Юзькова розповів доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України **Олександр Скрипнюк**. Він окреслив основні моменти діяльності Л. Юзькова: керівник робочої групи з розробки проекту Декларації про державний суверенітет України, член Комісії з розробки нової Конституції Української РСР, керівник групи науковців із розробки концепції Основного Закону України та керівник робочої групи з розробки проекту нової Конституції України, співавтор законопроектів про Конституційний Суд України, про державну владу та місцеве самоврядування, Голова

Конституційного Суду України, член Венеційської Комісії. Його авторству належить власний проект Конституції України. Л. Юзькова по праву називають конституційним архітектором України, який зробив неоціненний внесок у практику державного будівництва, розвиток теорії сучасного конституціоналізму. Запропоновані ним ідеї стосовно Конституції України як Основного Закону держави і суспільства довели їх життєвість часом.

Л. Юзьков розглядав нову Конституцію України як серцевину правової системи незалежної Української держави, що мала закріпити пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими. На його думку, Основний Закон України мав би стати юридичним безпосередньо діючим документом і правом, витвором, що втілював би в собі кращі зразки європейського та світового конституціоналізму в поєднанні з історичними та національними традиціями українського державотворення.

Вважаючи Основний Закон України стабільним юридичним документом, велике значення Л. Юзьков надавав існуванню конституційних законів. На його переконання, вони повинні відігравати роль супутників Основного Закону держави і регламентувати ту саму матерію, що й Конституція України. Такою матерією для конституційних законів є суспільні відносини, які мають розкривати основоположні засади функціонування громадянського суспільства, правової держави, здійснення справжнього народовладдя, забезпечення гідних умов життя для кожної конкретної людини, утвердження непорушності її свободи, прав і законних інтересів.

Велику увагу вчений приділяв проблемі співвідношення концепції підготовки нової Конституції і розробки проекту Конституції України, наголошуючи, що це документи різного функціонального профілю. Принципова позиція першого Голови КСУ полягала в тому, що Основний Закон України має ґрунтуватися на Декларації про державний суверенітет України.

Л. Юзьков підтримував ідею наділення Конституційного Суду України широкими повноваженнями, зокрема, надання йому права припиняти дію законів, актів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, оголошувати їх юридично недійсними, ухвалювати рішення про незаконність дій, розпоряджень несудових державних влад за скаргами окремих громадян про порушення їхніх конституційних прав і свобод.

Завершуючи свій виступ, О. Скрипнюк підкреслив, що теоретична і державотворча спадщина, яку залишив Л. Юзьков, є багатогранною і неосяжною, а тому завдання вчених — досліджувати її, що стане важливим внеском у розбудову Української держави на сучасному етапі і буде даниною пам'яті й шани видатному конституціоналісту і державнику Л. Юзькову.

Про доктрину конституційної демократії професора Л. Юзькова і сучасні реалії розповів присутнім кандидат юридичних наук, доцент, суддя Конституційного Суду України у відставці **Володимир Кампо**.

Промовець наголосив, що доктрину конституційної демократії розробив перший Голова Суду Л. Юзьков. В. Кампо зазначив, що одна з фундаментальних ідей вченого полягала в тому, що він відстоював ідею права народу на революцію. В. Кампо виокремив основні європейські спільні демократичні цінності: конституційна демократія, людська гідність, права людини та верховенство права.

На думку В. Кампа, не потрібна нова Конституція України, нам треба виконувати ту, яка є. Він запропонував низку ідей, зокрема щодо впровадження закону про конституційну просвіту, кодексу України про конституційні правопорушення, розділу Кримінального кодексу України про злочини проти Конституції України, а також проведення просвітницької роботи серед населення стосовно виборчого процесу.

Кандидат юридичних наук, суддя Конституційного Суду України у відставці **Віктор Шишкін** розповів про своє знайомство з П. Мартиненком та про його шлях як конституціоналіста. Він нагадав присутнім, що розуміння конституційної юстиції в сучасній Україні з'явилося вперше в 1989 році, тобто коли на останній сесії комуністичного парламенту було проголосовано за нову редакцію статті 112 Конституції УРСР, відповідно до якої (за аналогією з Конституцією Радянського Союзу) створювався Комітет конституційного нагляду. Доповідач назвав це стартом розуміння конституційної юстиції. Новообраний альтернативний парламент у 1990 році проголосив створення Конституційного Суду України замість Комітету конституційного нагляду. Стаття 112 Конституції УРСР отримала нову редакцію 24 жовтня 1990 року. До всіх цих процесів був дотичний і П. Мартиненко як член робочих груп з підготовки Конституції України і Закону України «Про Конституційний Суд України» 1992 року.

Доповідач згадав, як вони дискутували з приводу застосування досвіду Німеччини щодо конституційної скарги, як мріяли ще тоді про її запровадження в Україні, обговорювали це питання, але в парламенті ця ідея на той час не була сприйнята.

В. Шишкін наголосив, що в новому Законі України «Про Конституційний Суд України» конфронтаційних моментів набагато більше, ніж це було в первинному законі 1996 року.

Про наукову та просвітницьку діяльність професора П. Мартиненка розповіла також кандидат юридичних наук, професор кафедри конституційного та міжнародного права Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського **Олена Вінгловська**.

Доповідачка нагадала, що П. Мартиненко був засновником кафедри конституційного і порівняльного права в Інституті міжнародних відносин Київського державного (нині — національного) університету імені Тараса Шевченка, одним із авторів Декларації про державний суверенітет України, і надалі — активним учасником конституційного процесу.

Заслуговує на увагу його науково-педагогічна та громадська діяльність. Він виховав плеяду фахівців у галузі права, які сьогодні є державними діячами, суддями Конституційного Суду України, народними депутатами.

О. Вінгловська підкреслила, що П. Мартиненко був одним із фундаторів школи конституціоналізму в Україні та першої магістерської програми, яка згодом трансформувалась в Українські правничі студії. Він був юристом-міжнародником, активно співпрацював із міжнародними інституціями, був членом Комітету Ради Європи з питань запобігання катуванням.

Завдяки зусиллям, зокрема, П. Мартиненка як засновника сучасного конституціоналізму, одного із творців сучасної Конституції України у її статті 8 було закрі-

плено принцип верховенства права, що є запорукою і невід'ємною складовою прогресивного розвитку держави, прав людини і демократії в Україні.

Про життєвий шлях Станіслава Сергійовича Яценка розповів його син, доктор філософії в галузі політології, адвокат **Ігор Яценко**. Згадавши одну з останніх робіт батька «Гідність людини має захищатися належно», він наголосив на тому, що життєвий шлях Станіслава Сергійовича був взірцем для наслідування молодим поколінням юристів, зразком людської гідності, сповненим прагнення духовного й наукового поступу. Обрання С. Яценка суддею Конституційного Суду України стало вершиною його наукової кар'єри. Робота у Конституційному Суді України дуже його змінила. Він став менш жорстким в оцінках людей і середовища, зокрема наукового. За цей час він написав кілька фундаментальних робіт, у тому числі в галузі порівняльного кримінального права.

Заступник завідувача відділу представництва інтересів Президента України в судах Адміністрації Президента України **Ростислав Михеєнко**, який свого часу був студентом С. Яценка, а згодом працював його науковим консультантом, зупинився на його діяльності як судді Конституційного Суду України. Він згадав, що їм випала честь разом працювати над другим в історії КСУ рішенням, прийнятим у червні 1997 року у справі про акти органів Верховної Ради України, зауваживши, як складно готувати такі вагомі історичні документи вперше, якщо відсутні аналогі і методологія.

Доповідач розповів, що С. Яценко завжди був ввічливим, толерантним, але дуже допитливим, прагнув ретельно все проаналізувати та дійти до суті справи. За п'ять років роботи в Суді він виступив суддею-доповідачем і фактично основним автором семи рішень Конституційного Суду України.

Р. Михеєнко підкреслив, що С. Яценко після закінчення каденції судді Конституційного Суду України повернувся на кафедру Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Він був надзвичайно вимогливим до себе і до людей, з якими працював, водночас доброзичливим, порядним, чесним.

Про свого вчителя Олександра Миколайовича Мироненка розповів доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України **Володимир Горбатенко**. Він підкреслив, що не тільки робота науковим консультантом під керівництвом О. Мироненка, а й спільні наукові фундаментальні праці, зокрема шеститомна «Юридична енциклопедія», два видання «Політологічного енциклопедичного словника», «Політична енциклопедія», «Мала енциклопедія етнодержавознавства», три видання підручника з політології, навчальний посібник «Історія вчень про державу і право» та інші, стали неоціненним досвідом для нього як людини і вченого.

У 2005 році, після закінчення каденції судді Конституційного Суду України, О. Мироненко повернувся в Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, де до останніх днів життя працював на посаді головного наукового співробітника відділу історико-правових досліджень.

Як науковця його відрізняла цілеспрямованість, надзвичайна наполегливість, постійний пошук досконалості, поєднання принциповості і толерантності. У своїх наукових працях і суспільно-політичній діяльності він, як правило, відстоював гро-

мадянську позицію, прагнув досягнення справедливості у будь-якому питанні. Приблизно 1 500 наукових, науково-популярних і публіцистичних праць належить О. Мироненку. Можна виокремити декілька його іпостасей як вченого, у кожній з яких він мав значні здобутки: історик держави і права, філософ права, один із фундаторів вітчизняної політичної науки, один із засновників Української асоціації політологів, Української академії політичних наук, голова першої в Україні докторської спеціалізованої вченої ради з політичних наук, до того ж надзвичайно талановитий вчений-енциклопедист у галузі соціально-гуманітарних наук.

О. Мироненко за час своєї каденції судді Конституційного Суду України був призначений суддею-доповідачем у справах за 44 конституційними поданнями та конституційними зверненнями. За результатом їх розгляду Конституційним Судом України ухвалено 40 судових актів. Відчуваючи свою правоту у відстоюванні принципових питань, О. Мироненко не зупинявся ні перед авторитетами, ні перед думкою більшості. Зокрема, у розріз із рішенням КСУ він публічно висловив альтернативний погляд на проблему скасування смертної кари.

Керівник проектів з питань конституційного права Центру політико-правових реформ **Юлія Кириченко** подякувала всім учасникам заходу, зауважила, що мала честь бути науковим консультантом судді О. Мироненка і нагадала, що він був доктором філософських наук, що незвично для судді Конституційного Суду України. О. Мироненко виклав першу окрему думку стосовно першого рішення Конституційного Суду України у справі щодо несумісності мандата народного депутата з іншими видами діяльності.

Доктор юридичних наук, суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **Єлизавета Євграфова** поділилася спогадами про батька Павла Борисовича Євграфова. Він закінчив школу зі срібною медаллю, склавши іспити на «відмінно», став студентом Харківського юридичного інституту (нині — Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) і був єдиним, хто у 1971 році закінчив його без жодної «четвірки». Перед П. Євграфовим відкрилися двері аспірантури відразу на декількох кафедрах, проте він обрав саме теорію права — дисципліну, яка найбільше відповідала його прагненням і складу його характеру.

Маючи досвід роботи на державній службі, у червні 1997 року П. Євграфов був призначений суддею Конституційного Суду України, а у 1999 році його обрали заступником Голови Суду. У цей період розпочалася підготовка до видання збірника «Конституційний Суд України. Рішення. Висновки». За його редакцією вийшло друком шість книг цієї серії.

У справах, у яких П. Євграфов був суддею-доповідачем, прийнято три висновки з питань відповідності конституційним вимогам законопроектів про внесення змін до Основного Закону держави, 12 рішень з питань конституційності законів й інших правових актів, а також надання офіційного тлумачення положень Конституції України і законів України, 40 процесуальних ухвал з інших питань. Багато рішень у справах, у яких П. Євграфов був доповідачем, — це так звані кримські питання: щодо бюджету Автономної Республіки Крим, Конституції Автономної Республіки Крим. Він був суддею-доповідачем у справах про незалежність суддів як складову їхнього статусу, про здійснення народом влади тощо.

Син Олега Анатолійовича Сергейчука **Дмитро Сергейчук** згадав батька як надзвичайно щирю, чуйну, відкриту, чесну та порядну людину. Він був справжнім сім'янином, зразковим батьком та чоловіком.

Д. Сергейчук розповів про трудовий та життєвий шлях батька. За його словами, про те, що життя буде пов'язано з правом, Олег Анатолійович ніколи не думав. Він починав навчання в Галицинському прикордонному училищі. Після закінчення Одеського державного (нині — національного) університету імені І. І. Мечникова працював стажером Нахімовського районного народного суду м. Севастополя, а згодом став суддею та заступником голови цього суду.

Доповідач зазначив, що для О. Сергейчука на першому місці стояли справедливість і закон. Не прогинатися ні під кого і ніколи він вчив і всіх своїх синів. Д. Сергейчук розповів також про захоплення батька мотоспортом, про його щирю любов до сім'ї та дітей.

На завершення Д. Сергейчук наголосив, що у будівлі Суду твориться історія, і цю історію творять люди, які повністю віддають себе служінню суспільству та державі.

Спогадами про колегу поділився і доктор юридичних наук, суддя Конституційного Суду України **Михайло Гультай**. Він нагадав, що за час роботи в Конституційному Суді України О. Сергейчук був суддею-доповідачем у справах, за якими Суд ухвалив сім рішень, постановив 26 ухвал, надав один висновок.

На завершення І. Домбровський подякував колегам за теплі слова та спогади, якими вони поділилися, і висловив сподівання, що цей захід стане доброю традицією на довгі роки.

*Огляд підготовлено
Управлінням організаційного забезпечення та апаратної роботи
Департаменту організаційної роботи Конституційного Суду України*